

DOMOKOS SÁMUEL „A ROMÁN BETYÁRBALLADÁK” CÍMŰ KANDIDÁTUSI DISSZERTÁCIÓJÁNAK VITÁJA* (1956. február 28.)

A bizottságban Turóczi-Trostler József akadémikus (elnök), Gunda Béla, a történettudományok kandidátusa (titkár), Barta János, az irodalomtudomány kandidátusa, Baróti Dezső, az irodalomtudomány kandidátusa és Gáldi László, a nyelvészeti tudományok doktora foglaltak helyet. Az értekezés opponensei Ortutay Gyula és Tamás Lajos levelező tagok voltak. Az elnöki megnyitó után a bizottság titkára a jelölt életrajzát, majd Domokos Sámuel az értekezés téziseit ismertette.

Ezután Ortutay Gyula lev. tag adta elő opponensi véleményét. Domokos dolgozatával egy ízben már foglalkozott s akkor kifejtette a művel kapcsolatos kritikai nézeteit, ismertette azokat a módszertani fogyatékoságokat, amelyek arra kényszerítették, hogy az értekezés átdolgozását javasolja. Ennek alapján most már nem is lát más feladatot maga előtt, mint hogy megvizsgálja, kijavította-e a szerző a leglényegesebb hibákat. A kandidátusi dolgozat érdemének a témaválasztást és azt a lelkiismeretességet tartja, amellyel Domokos az anyagot összegyűjtötte, rendszerezte és ismertető összefoglalásban a magyar kutatás számára hozzáférhetővé tette. Másfelől érdeme Domokos művének az alapos, gondos elemzés, amellyel a román betyárballadákat a román nép történeti, társadalmi összefüggéseinek rendjében elhelyezi s marxista módszerrel elemzi a gazdasági, társadalmi tényezőket, amelyek hatására a balladák megszülettek. A dolgozat mostani formájában a tartalmi és formai előzményeket is feltárja, amelyek a román népköltészet egészében a népballadák helyét meghatározzák. Hibaként említi azonban a kelet-európai, balkáni anyaggal való összevetés fogyatékoságát. Az opponens nem néhány motívum összehasonlítását, hanem a közös történeti, társadalmi fejlődésnek a betyárballadákban is megmutatkozó azonos vonásait, ezek feltárását sürgette. Ezen a ponton tehát további elmélyített kutatásokra van szükség. Ortutay Gyula örömmel állapítja meg, hogy a dolgozat szövegének laza fogalmazása eltűnt, kigyomlálódott. Érdeme a dolgozatnak a sirató és a búcsúztató balladák kelet-európai típusainak gondos elemzése, a román balladák szerkezeti formuláinak ismertetése.

Az opponens szerint a betyárballadák kormeghatározása előbbre tehető, mint azt Domokos gondolja: megjelenésük történetileg és társadalmilag is előkészítve volt már a XVIII. század második felében. Az opponens sajnálja, hogy a szerző nem foglalkozott behatóbban a formulák népköltészeti szerepével. Az „áspis kígyó” motívum-történetét nem DOMOKOS PÁL PÉTER, hanem ÉRIK POHL kitűnő monográfiája derítette fel. Felfedezhette volna Domokos az egyik szlovák jobbágyi paraszt-ének közvetlen összefüggését a magyar porcióénekekkel. Az értekezés átdolgozott formája komoly fejlődésről tanúskodik s ezért a kandidátusi fok elnyerésére érdemesnek tartja.

Tamás Lajos lev. tag opponensi véleménye szerint, Domokos Sámuel szerencsésen választotta meg kandidátusi értekezésének tárgyát. Valójában a román betyárballadák azt a legrégebbi irodalmi műfajt képezik, amely közvetlenül tükrözi a társadalmi valóságot. Domokosnak nem egy esetben üttörő munkára kellett vállalkoznia s ha eredményei nem is tekinthetők minden esetben véglegesnek, így is jelentősek. A betyárballadák keletkezésé-

* A vita teljes anyaga megtalálható az Irodalomtörténeti Intézet könyvtárának — az Eötvös-könyvtárnak — archívumában.

nek időpontját illetően Domokos azt mondja, hogy a legrégebbi betyárballadák a XVIII. század végén keletkeztek. Ezt illetően felvetődik a kérdés, hogy vajon a jóval előbb kezdődő török—görög elnyomást tükröző balladák nem keletkezhettek-e a XVIII. század vége előtt? A kérdés felvetését indokoltta teszi az a körülmény is, hogy a görög, szerb és bolgár betyárballadák egy része is a XVIII. század előtt keletkezett.

A társadalmi háttér bemutatásával kapcsolatban felveti a székelyeknél ismert „Nagy hegyi tolvaj” c. betyárballadát s mivel ezenkívül alig találni más betyár tárgyú balladát, Domokos ebből arra következtet, hogy a betyárballadák az Alföldön keletkeztek. Ezt úgy kellene helyesen megfogalmazni, hogy mivel az Alföldön volt nagybirtok, a Székelyföldön meg kevésbé, tehát a betyár-élet és a betyárballada ezért virágzott jobban az Alföldön. Az opponens helyesnek tartja Domokos csoportosítását, amely szerint a betyárballadákat novellisztikus és drámai típusokra osztja. Az opponens nem hallgathatja el kételyeit, hogy ez a két főtípus mennyiben mutatkozik meg olyan balladákban is, amelyek a betyárok szerelmi versengéséről, egymás közötti harcáról szólnak. Az opponens elismeréssel nyilatkozik az értekezésnek a román betyárballadák szerkezeti felépítésére és költészeti összetevőire vonatkozó részéről. Domokos igyekszik a román népköltészetből jól ismert természeti kép felhasználásának módját is elemezni. Az opponens szerint azonban aligha van a román népköltészetben olyan műfaj, amelyben ne lenne természeti kép.

Domokos foglalkozik a román és a szomszéd népek betyárballadái közötti összefüggésekkel is. Sokoldalú nyelvismerettel ezen a téren mélyebbre hatolhatott volna, de úttörő próbálkozásait ebben a szerény formában sem szabad lebecsülni. Az opponens szerint még közelebbi bizonyításra szorul Domokosnak az az állítása, hogy a híres Miorița-ballada közvetlen forrását a kleftisz-balladákban kell keresni. A továbbiakban az opponens a dolgozat néhány pontatlanságára hívja fel a figyelmet. A dolgozatot elfogadja.

A hozzászólások során elsőnek G á l d i L á s z l ó, a nyelvészeti tudományok doktora szól. A dolgozathól nem látja világosan, hogy a román népnek (nem a folkloristáknak) milyen az állásfoglalása a balladákkal szemben. A ballada szó román megfelelője nyilvánvalóan egy tudós szó, amely csak a múlt század második felében bukkanhatott fel és felvetődik a kérdés, hogy azelőtt vajon a különböző vidékeken minek nevezték a balladát.

Helyes, hogy Domokos felsorolja a különböző ballada-kiadásokat, ballada-gyűjteményeket, de helyes lett volna, ha ezeknek a filológiai megbízhatóságáról is közöl megállapításokat. Domokosnak még Alecsandrival kapcsolatban sem merülnek fel aggályai. Domokos megállapítja, hogy a román népköltészetben ismert balladának körülbelül a felét betyárballadák teszik. Gáldi szerint egyáltalán nem bizonyos, hogy a balladák műfaji eloszlása minden vidéken tökéletesen egyforma. Gáldi szerint a dolgozat legerősebb oldala az anyagközlés, s ezzel mindnyájan elégedettek lehetünk. Mint hiányságot említi meg, hogy Domokos nem hivatkozik LAJTHA LÁSZLÓ kiváló gyűjteményére. Másfelől pedig azt is vizsgálni kellett volna Gáldi szerint, hogy a balladák hogyan viszonyulnak a népi termés prózai műfajaihoz. Szerinte egész sor olyan legenda van Pinteáról, amelyeket nem verseltek meg. Gáldi is említi a betyárballadák keletkezésének időpontjára vonatkozó, már Ortutay által is felvetett problémát. Szerinte a betyárballadák keletkezésének időpontját jóval előbb kell keresni. Véleménye szerint, bizonyos elemek a késői latin korszakig vezethetők vissza. Forrásokra hivatkozik, amelyek szerint

a régi dalok életét a XV. századra vezethetjük vissza. Ezt követően Gáldi vitába száll Domokos egyes megállapításával, a Miorița-ballada motívumait illetően. (Az elveszett juhait sirató leány, a gyermekét kereső anya megjelenése.) Gáldi sokallja a sajtóhibák és az elírások számát, s hiányolja, hogy formai kérdésekkel aránylag keveset foglalkozik a dolgozat.

A következő hozzászóló Barta János kandidátus, előrebocsátja, hogy nem romanista, sem nem folklorista s ezért a dolgozat tudományos módszeréhez és tudományos eredményeihez szól hozzá mindössze. A dolgozat tudományos módszerét kiforratlannak, kialakulatlannak tartja; a dolgozat szerzője összetéveszti a filológiai módszert egyrészt a tartalom elmondásával, másrészt az egyszerű deskripcióval. A betyárballadák művészi sajátosságairól szóló fejezet nagy várakozásokat keltett benne, de amikor a fejezetet elolvasta, itt is tisztán csak formai elemzéssel találkozott. A rimelésre már az előző felszólalók is utaltak. Erre, valamint a tulajdonképpeni filológiai kérdésekre a dolgozat, szerinte, kevés felvilágosítást ad. A dolgozat pozitív tudományos eredményét illetően értékelést adni nem tud. De megnézte a könyv utolsó részletét, amelyben a román betyárballadákat a környező népek balládáival veti össze a szerző, s komoly egybevetést, amely az egymásra hatást, a motívumok időbeli felbukkanását történeti alapon igazolná, nem talált. Feltétlenül érdemnek tartja, hogy nagyon gazdag anyagot tartalmaz a dolgozat és sok tekintetben kárpótol a mélységért a szélesség. Végezetül megemlíti, hogy a szerző helyenként arra hivatkozik, hogy ezt és ezt a kérdést előmunkálatok hiányában még nem tudja megoldani, vagy pedig hogy ez még a további tudományos kutatásokra vár. Barta János szerint egy kandidátusi dolgozatnak magának is meg kell oldania egyes kérdéseket. Felszólalását azzal zárja, hogy ha van kandidátusi vitarendszer, akkor ennek csak az az értelme, hogy az ember őszintén megmondja azt, ami a véleménye.

Gunda Béla kandidátus hozzászólásában örömmel üdvözlöi a munkát, amely a román népnek folklór vonatkozású problémáit tárja fel. Szerinte Domokos nagy anyaggal dolgozott, amely azonban nem áll össze komoly filológiai elemzésen alapuló egésszé. A szerző a román betyárballadák-ról beszél, de egyetlenegy balladát sem vesz a filológus bonkése alá. A műnek lapszámban is lemérve egy igen tekintélyes része tulajdonképpen a betyárballadák tartalmi ismertetése. Az egyes fejezetek nem mélyülnek el a problémák feltárásában, nem vetik fel a kérdést, hogy a balladák mesei motívumai hol és milyen mesében fordulnak elő, nem nyitják meg a mesei és balladai elemek elemzését. Domokos azt említi, hogy a szerb és az újbölgör balladákban a mesei elemek nincsenek meg, vagy legalábbis csekélyek. Ezzel Gunda Béla nem érthet egyet. Domokos a balladák keletkezésének problémájánál lényegében IORGA véleményéből indul ki, Gunda Béla szerint egyes balladatípusok már a XVII. és XVI. század előtt is lappanghattak a Balkán félsziget románságának körében. Szerinte a görög és a szerb ortodox kolostoroknak a balkáni pásztor elemek életformájára vonatkozó feljegyzéseit is figyelembe kellett volna venni. Hiányolja, hogy a dolgozat nem foglalkozik a román nyelvben előforduló betyárterminológia elemzésével. A következőkben rátér a szerb, bolgár és görög párhuzamokra és ezek felsorakoztatását formalisztikusnak tartja. A román balladák tipologizálását illetően hiányolja a történeti értékelést. Sajnálja, hogy Domokos nem tért ki a betyároknak a román irodalomban való ábrázolására. (Istrati és mások.) Gunda Béla szerint rendkívül nehéz a munka mondanivalójának az eddigi eredmények alapján való ellenőrzése, mert a

szerző nem közli a felhasznált munkák bibliográfiáját. Egyetért az előtte felszólalóknak azzal a véleményével, hogy a munkában rengeteg sok a sajtóhiba, a források pontatlan megjelölése. Egyetlenegy adatot említ: a szerző dolgozatának elején idézőjelek között közli LENINnek a népköltészetre vonatkozó szavait, amelyeket LENIN sohasem írt le, hanem csak egy elvtárs közölt később, LENINnel folytatott beszélgetéseiről szóló visszaemlékezéseiben. Végezetül kifejezi a véleményét, hogy a munka megírásánál helyes lett volna egyes részleteredményeket előzőleg publikálni, azokat a szakemberek elé terjeszteni.

A következő hozzászóló Pálffy Endre megállapítja, hogy Domokos Sámuel értekezése nyilvánvalóan úttörő munkának számít. Egyetért Domokossal abban, hogy a felszabadulás előtti irodalomtörténeti összefoglalások a betyárballadákat legtöbbször csak megemlítették, de társadalomtörténeti vonatkozásait figyelemmel kívül hagyták. Ezért IORGA 1925-ben megjelent tanulmányával kapcsolatban a dobrudzsai balladákra vonatkozóan tesz néhány kiegészítést. Domokos bibliográfiájára hivatkozva idézi HANES 1910-ben megjelent *Studii de literatura română* című művét, amely betyárballadákat is elemez. A hozzászóló az értekezésben „A román társadalom politikai és gazdasági helyzete a XVIII. század végén és a XIX. század első felében” című fejezet nagy érdemének tartja, hogy ebben a szerző felfeji azokat a szálatokat, amelyek a fanarioták behatolásának okaira mutatnak s ezt világosan építi bele a kor történeti eseményeinek elemzésébe. A hozzászóló ezt kiegészíti az egyházi vonal ismertetésével, amelynek jelentős társadalmi hatásai voltak. A fanarioták értékelését illetően Dionisie Ecclesiarhul megrázó írását idézi, amely nyilvánvalóan az osztályharc egyik jelentős tanúsága. A továbbiakban felhívja a figyelmet S. VIANU nemrégien megjelent tanulmányára, amely többek között a XVIII. század végi betyár-mozgalmakra is fényt vet s BARGRAVE WYBORN adataival együtt szerencsésen egészítheti ki a román társadalmi életéről eddig alkotott képünket. Domokos megállapítja, hogy a török uralom az 1774-es békekötés után egyre inkább névlegessé vált, 1829 óta pedig úgyszólván elhalványult a növekvő orosz befolyás mögött. Pálffy szerint ebben nagyon sok igazság van, de a török elnyomás enyhüléséhez éppen az egyre növekvő orosz hatalom közbelépésére volt szükség, amely nem is késétt és engedményeket igyekezett a törököktől kiesikarni a dunai fejedelemségek javára. Ezen és más indokok alapján állapíthatta meg ENGELS, hogy Oroszország ekkor valóban haladó szerepet töltött be a keleti országokkal való kapcsolataiban. Pálffy szerint a dolgozatban a román betyárballadák keletkezésének idejére vonatkozó érvek meggyőzőknek látszanak. Formaművészeti kérdésekre térve a hozzászóló kiemeli az ismétléseknek lényegbevágó tartalmi funkcióját, majd a mese-motívumokkal kapcsolatban szól néhány olyan csodálatos elemről, amelyeket meg lehetett volna említeni. Végül utal a gazdag forrásanyagra, a téma újszerűségére és más népek betyárballadáit is érintő mozzanataira s ezért azt az óhaját fejezi ki, hogy a mű a szükséges korrekciók után nyomtatásban jelenjék meg.

A következő hozzászóló Bíró Sándor a dolgozatot a történelmi-társadalmi háttér szempontjából értékeli, mint történész. Úgy látja, hogy itt feltétlenül egy olyan novumról van szó, amelyet értékelni kell. Domokos lelkiismeretesen vizsgálta a téma társadalmi vonatkozásait és a román betyárballadákat helyes értelmezésben mutatta be. Tudományos dolgozatban feltétlenül döntő a novumok kérdése. Domokos a társadalmi háttér precíz megvilágításával az eddigi helyzetet előbbre vitte.

Domokos Pál Péter hozzászólásában felveti, hogy a jelölt nem vehette figyelembe Lajtha László adatait, mivel Lajtha László műve 1956-ban jelent meg. Gáldi László és Gunda Béla helyesbítik a felszólalást, közölve, hogy Lajtha László könyve 1954-ben jelent meg.

Turóczi-Trostler József elnök hozzászólásában mindenkéltől a motívum-kutatás kérdéséhez szól hozzá, s megállapítja, hogy elvont, szabadon lebegő motívum nincs. A motívum olyan, mint a forma, az sem szabadon lebeg, sohasem önmagában repül át, mint egy galamb, hanem valóban az egész költeménnyel együtt. Ezt a feltevést ki kell korrigálnunk, s ha Domokos dolgozatának van egy hibája, az nyilvánvalóan az, hogy ő is így látta ezt a problémát. A Gunda Béla által is említett mesei motívumokat illetően megjegyzi, hogy ezeknek legalább a fele lehet mesei és lehet novellisztikus is. A mesén belül, akármilyen novellisztikus motívum lehet mesei, viszont egy balladában vagy egy modern novellában a mesei motívumból is reális motívum lesz. A betyár terminológiával kapcsolatban megállapítja, hogy ennek a megoldása olyan feladat, amely legalábbis egy doktori disszertáció témája lehetne. A betyár-tipológiát összeállítani olyan vágyálom, amit ugyancsak nehezen tudunk megoldani. Igazat ad Bíró Sándornak, nem azt kell nézni a dolgozatban, hogy mi hiányzik belőle, hanem azt, hogy mi benne a plusz. És ez a pozitív plusz az irodalomtörténeti háttér. Turóczi-Trostler József akadémikus szerint imponáló Domokos dolgozatában a nagy tárgyismeret. A bibliográfiai teljesség a pozitívizmus reménytelen álmai közé tartozik. Barta Jánossal vitatkozva leszögezi, hogy ő olyan követelményeket állított fel (szövegkritika, őszöveg), amelyek itt nehezen alkalmazhatók. Domokos dolgozata kísérlet egy marxista megoldásra, tehát beletartozik társadalomtörténet, gazdaság- és politikai történet. Egy hiányzott és ez az ideológia lett volna, vagy magyarul az eszmiség. De hiányolja ő is, hogy nagyon kevés hely jutott a művészi szempontoknak. Nem tartja kielégítőnek a balladák elemzését. Teljes mértékben elfogadja Ortutay Gyula és Tamás Lajos hivatalos véleményét, szakértelmükben megbízik.

Ezek után Domokos Sámuel megadja a választ az opponensi véleményekre. Ortutay Gyula lev. tag bírálataira válaszolva elmondja: átdolgozott és kibővített tanulmányában arra törekedett, hogy opponensi útmutatásait, tanácsait felhasználja. A kelet-európai anyagot illetően nem törekedett és nem törekedhetett teljességre, hiszen ez mérhetetlenül gazdag; mindössze kísérletet tett áttekintésre. Tanulmányozása alapos történeti és nyelvi tudást tételez fel s ezt sokkal eredményesebben végezhetik el az illető népek szakemberei. A balladák kormeghatározására vonatkozóan megemlíti, hogy IORGA korábban tette megjelenési idejüket, de a balladák keletkezését nem hozta összefüggésbe a kor társadalmi életével. Az elmúlt években megjelent történeti forrásgyűjteményekben nincs adat a betyárokról s ezért ROLLER és mások adataival kellett megelégednie. Szerinte leghelyesebb, ha a betyárballadák keletkezésének idejét általában a XVIII. század második felére és a XIX század első felére tesszük. Ez nem zárja ki, hogy korábbi időkben is keletkezettek. A betyárballadák dallamaival azért nem foglalkozott behatóbban, mert kevés forrásanyagra támaszkodhatott. A formulák népköltészeti szerepével „A román betyárballadák összetevői” című fejezetben foglalkozott s bebizonyította, hogy a román betyárballadák nem használnak önálló formulákat. Tamás Lajos lev. tag bírálataira válaszolva a török—görög elnyomást tükröző balladák keletkezésének idejével foglalkozik először s kifejti, hogy a

legrégibb román betyárballadáknak éppen a történeti tárgyú, a török—görög elnyomással foglalkozó betyárballadákat tartja, de kevésbé tartja valószínűnek, hogy a balladák a XVIII. század vége előtt keletkezhetek volna, mert hiszen a török—görög elnyomatás éppen az általa említett korszakban érte el tetőpontját. Egyetért Tamás Lajossal abban, hogy a görög—bolgár—szerb betyárballadák egy része a XVIII. század előtt keletkezhetett. A novellisztikus és a drámai főtípusok megmutatkozása azokban a balladákban, amelyek a betyárok szerelmi versengésével és egymásközötti harcával foglalkozik, jól megkülönböztethető: azok a betyárballadák, amelyekben szerelmi történet szerepel, lehetnek novellisztikusak vagy drámaiak aszerint, hogy milyen a történet kimenetele. Egyetért Tamás Lajossal abban is, hogy a *Miorița* című ballada keletkezési helye nem tekinthető tisztázottnak. Feltévése szerint e ballada a Dunától északra eső területen keletkezhetett. — *Gáldi László*, a nyelvészeti tudományok doktorának bírálatára válaszolva kijelenti, hogy nem nehéz egy ilyen sok problémát felvető dolgozatban olyan kérdéseket felfedezni, amelyek az apró részletekig menő tárgyaláshoz vezetnek. A részletkérdésekre nem helyezhetett kellő súlyt, mert ezzel a dolgozat nehezen lett volna áttekinthető. Hogyan emlegeti a nép ezeket a balladákat? Sok gyűjteményben, általában a „dal” elnevezést találta. Ami a betyárballadák előfordulását illeti, Domokos úgy vette észre, hogy ezek legtöbbször elsősorban Havasalföldről kerültek ki, úgy látszik itt volt a betyárélet a legintenzívebb. Moldvai anyagot alig talált. *VULCANU* megállapítását, hogy tudniillik a román balladáknak mintegy fele betyár tárgyú, el kellett fogadnia, éppen kutatásai eredményeképpen. *LAJTHA* gyűjtését nem használta, mert nem is gondolt arra, hogy ott töredékekben felbukkan egy régi betyárballada részlet. A balladák kormeghatározását illetően el kellett fogadnia *IORGA* megállapításait, mert *IORGA* e kérdésben eléggé illetékes volt, véleményét a román irodalomtörténetben általában elfogadták. A *Miorița*-val kapcsolatban éppen *Gáldi László* idézte a *Miorița* görög eredetének kérdésében s idézte *Marian* gyűjteményét, valamint *BREHIGEAN* *Gáldi* által idézett művét. Ennél tovább nem mehetett, mert nem volt forrásanyaga. Egyébként a *Miorița* nem betyártárgyú ballada. S éppen ezért nem szólt e ballada versformájáról sem. A *Gáldi* által kifogásolt ütemrimelést ő kézenfekvőnek látja, s adatokkal illusztrálja. Helyesen veti fel *Gáldi László*, jó lenne tudnia azt, hogy hol éneklék ezeket a balladákat. Sok gyűjteményt forgatott, de nem tudott nyomára jutni annak, hogy egyes vidékeken milyen balladákat énekeltek, és általában milyen volt ezeknek az elterjedettsége. E kérdésre vonatkozóan meg kell elégednünk *IOSIF POPOVICI* adataival. Igazat ad *Gáldi*-nak abban, hogy a kleftisz balladák nem ismeretesek. Nem rendelkezik újkörög nyelvtudással, s ezért ezt a részt mások segítségével dolgozta fel. Az elírásokat illetően megemlíti, hogy a dolgozatnak csak az első példányát javította át nagyobb gondossággal. — *Barta János* kandidátusnak válaszolva úgy látja, hogy vagy nem olvasta el figyelmesen a monográfiát, vagy pedig túlságosan igényesnek mutatkozik. A román betyár és a nép közötti kapcsolatot azért tárgyalta részletesen, mert ezt igen fontosnak tartja, hiszen a múltban a betyárokról egyáltalában nem beszéltek, ha pedig igen, ennek lekicsinylő interpretálása volt. Azért nem vont le következtetéseket a balladákból, mert ezek önmagukért beszélnek. Egyébként minden fejezet előtt olyan megállapításokat tett, amelyek a betyár és a nép közötti szoros kapcsolatra utalnak. Meggyőződése, hogy dolgozatából világosan kibontakozik az, hogy a nép a betyárban valóban népi hőst látott. *Barta János* a

rímmel kapcsolatban valamilyen szélesebb perspektíva igényét vetette fel. Ez számára érthetetlenül hangzik. Hivatkozik a dolgozatára, a rimhasználatra vonatkozó megállapításaira és ezeket néhány adattal igazolja. Barta János kifogásolja, hogy a balladák keletkezésével kapcsolatban nem ad részletes felvilágosítást. Erről egy egész fejezet szól. Ami a szomszédos országok balladáival való összevetést illeti, az a véleménye, hogy nem is tartozott volna ez egy monografikus munka keretébe. Nem hiszi, hogy ha a szerbek, vagy a bolgárok megírják a szerb vagy bolgár betyárballadák történetét, akkor ők a magyar betyárballadákat is tárgyalni fogják. Általános áttekintésre törekedett s nem lépett fel azzal az igénnyel, hogy kimerítő összefoglalást adjon hat szomszédos népköltészet balladáiról. A motivum-eredet kérdését illetően hivatkozik arra, hogy a kárpát-ukrán népköltészetnek a „Román halála” című balladájában az áspis kígyó egyik kölesönzését találta meg, a „Nagy hegyi tolvaj” című balladában pedig a Miorița motivumait fedezte fel. Igaza van Barta Jánosnak abban, hogy további kutatásokra van szükség, a problémák a mai nappal nem záródtak le. — *Gunda Béla* kandidátusnak válaszulva megjegyzi, hogy a betyárballadáról tíz fejezetben szólt, a szomszéd népekről hat fejezetben, ezek mind külön területek, ezért az anyag nem állhat össze egésszé. Domokos vázlatosan ismerteti dolgozatának szerkezetét és megállapítja, hogy ő ezt az összeállítást tartotta leghelyesebbnek. *Gunda Béla* azt kifogásolja, hogy nem elemzi eléggé részletesen a balladákat. Ezzel a kifogással nem tud egyetérteni. Azt az észrevételt sem fogadhatja el, hogy nem foglalkozott elég kimerítően a mese-motívumokkal. Hivatkozik a fejezetre, amelyben részletesen szól ezekről. A kolostorok feljegyzéseit azért nem vehette figyelembe, mert ilyen anyaggal kutatásai során nem találkozott. Kétséghelyes kell vonnia, hogy a XVI. vagy a XVII. században keletkezhettek volna betyárballadák, mert hiszen ezt az akkori társadalmi állapotok nem tételezik fel. *Gunda Béla* kifogásolja, hogy nem elemzi a terminológiát. Dolgozatában kitért arra, hogy a „haiduc” kifejezés első ízben 1750 és 1850 között kezd feltűnni. Ami *Gunda Bélának* azt az észrevételét illeti, hogy nem foglalkozik azokkal az irodalmi művekkel, amelyek betyárokról szólnak, idézi dolgozatából Eftimiu „Haiducii” című drámáját. Ami Leninnek a népköltészetéről vallott felfogására vonatkozik, ezt egy litografált jegyzetből merítette.

Pálffy Endrének válaszulva közli, hogy a Tudor Tudorel című balladával azért nem foglalkozott, mert ez történeti tárgyú ballada. A fanarióta korszakról szólva fenntartja, hogy a görögök nagy tekintélynek örvendtek, de ezt a megállapítását elsősorban kulturális vonatkozásban érti s elismeri, hogy ezek a nép részéről a legnagyobb gyűlölettel találkoztak. *SEXTIL VIANU* tanulmányát ugyan nem használta fel, de ez lényegében a kormeghatározást nem módosítja. — *Turóczi-Trostler József* megállapításaival kapcsolatban megjegyzi, hogy igyekezett az egész anyagot a marxizmus—leninizmus tanításaira helyezni s ezért nem érti, hogy miért hiányzik a munkából az eszmeiség. A válasz megadása után az elnök megkérdezi, hogy a hozzászólók kívánnak-e a válaszra reflektálni.

G á l d i L á s z l ó szólal fel és tisztázni kívánja azt a kérdést, hogy egy bizonyos tájegységben vagy egy-egy gyűjteményben a különböző népi műfajok hogyan oszlanak meg. A Miorița-t nem nevezte betyárballadának; ő ennek fő motívumához soha sem szólt hozzá, mindig csak a második részét elemezte. A dolgozatban benne kellett volna lennie annak az etimológiai irodalomnak, amely a román „haiduc”, betyár szóra vonatkozik. Elvileg kívánja leszögezni,

hogy a tudományok területén az igazságot kell keresni, s amiért IORGA ezt, vagy azt mondta, az egyáltalán nem lehet számunkra szentírás. Sok szó esett a rimekről, sajnos mindmáig nélkülözünk egy olyan verstant, amely az általános európai tudomány megállapításait korszerű színvonalon közvetítené. Ezzel kapcsolatban a román népköltészet ritmikai változatosságának kérdésével foglalkozik.

Gunda Béla fenntartja, hogy a románság népköltészetének, szellemi életének számtalan problémája nem oldható meg a balkáni ortodox kolostorokban levő anyag figyelembevételével. Fenntartja azt a véleményét, hogy a balladákra és a mesékre vonatkozó összevetések feldolgozása nem történt meg kellőképpen. Hiányolja a forrásokat a balladák összevetésénél.

Turóczy-Trostler József megmagyarázza, hogy milyen eszmiségre gondolt. A jelöltnek foglalkoznia kellett volna például a román néppel. A másik kérdés az igazság problémája. A marxista felfogás az, hogy mi keressük az igazságot, de nem mondjuk, hogy már meg is találtuk az abszolút igazságot, csak az utat az igazság felé.

A bírálóbizottság szótöbbséggel (3 : 2) javasolta a Tudományos Minősítő Bizottságnak, hogy Domokos Sámuelnek az irodalomtudomány kandidátusa fokozatot ítélje oda.

Összefoglalta :

Pálffy Endre

az irodalomtudomány kandidátusa

BALÁZS JÁNOS : „A NYELVTANIRODALOM ALAPJAI
ÉS A MAGYAR NYELVTANIRODALOM KEZDETEI” CÍMŰ
KANDIDÁTUSI DISSZERTÁCIÓJÁNAK VITÁJA*

1956. szeptember 12.

A bírálóbizottság : elnök : Pais Dezső, titkár : Károly Sándor, tagok : Ligeti Lajos, Gáldi László, ifj. Horváth János, Tompa József.

B e n k ő L o r á n d* opponensi véleménye :

Balázs János tudományos munkássága már eddig is sok maradandónak látszó eredményt hozott, s értékes szint jelent nyelvtudományi irodalmunkban. Ez a dolgozata olyan kutatási területet ölel fel, ahol a nemzetközi tudománytörténeti háttér megrajzolása elengedhetetlen követelmény. A nyelvtanirodalom általános történetének az összefoglalásával Balázs európai viszonylatban is értékes művet alkotott. Ebben a vonatkozásban nemcsak az eddigi külföldi szakirodalom eredményeit használja fel, hanem szép számmal dolgoz fel új forrásanyagot is. Különösen értékesek dolgozatának azok a fejezetei, amelyekben a latin nyelvtanoktól a vulgáris nyelvek nyelvtanaig vezető út különböző fázisait rajzolja meg.

* A vita teljes anyaga megtalálható az Irodalomtörténeti Intézet Könyvtárának — az Eötvös-könyvtárnak — archívumában.